

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

5-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li</i> OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA O'RTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNIYO (SUYURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA)	16-26
<i>Elmurotov, Bahodir Abdugapporovich</i> KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI	27-33
<i>Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna</i> OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI	34-37
<i>Eshmo'minov, Ozodbek Ziyodulla o'g'li</i> DEMOGRAFIK JARAYONLARNING BORISHI: SURXON VOHASI MISOLIDA (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI	42-46
<i>Маматалиева Сурайё Бобомуратовна</i> ШИША ВА ШИШАСОЗЛИК ТАРИХШУНОСЛИГИ	47-52
<i>Далакъян, Жанна Сейрановна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ	53-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Эргашев, Рахматулла Хидирович, Узақов, Жамшид Норбоевич</i> ЗИЁРАТ ТУРИЗМ ТАРМОҒИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОЙ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ	57-62
<i>Очилов, Фарходжон Шавкатжон ўғли</i> БАҲОЛАНГАН МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИДА ИЧКИ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИ ЎРГАНИШ ҲАМДА БАҲОЛАШ	63-71
<i>Raxmatov, Adxam Itolmasovich</i> TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA BANDLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MAMLAKATLAR MODELLARI TAHLILI	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> BARQAROR TURIZM MARKETING STRATEGIYASI SIFATIDA	81-85
<i>Мадаминов, Инъомжон Озодович</i> КОРХОНАЛАР ИНВЕСТИЦИОН ВА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЎРНИ	86-93
<i>Abdusalomov, Jaxongir O'ktam o'g'li</i> TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLAR KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	94-101
<i>Кулибоев, Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАР ҲИСОБИ ВА НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	102-111

Мараимова, Умида Исмаилжановна

КОРХОНА БОШҚАРУВИ АМАЛИЁТИДА МАРКЕТИНГ ДАСТУРЛАРИНИ АМАЛ ҚИЛИШИГА
БАҒИШЛАНГАН КОНЦЕПЦИЯЛАР 112-120

Askarova Sevvara Baxtiyorovna

RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BIZNES VA TADBIRKORLIKNING АНАМИЯТИ 121-125

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна

ИЛК ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ САНЪАТИДА РОМАНТИК ЙЎНАЛИШНИНГ ЭСТЕТИК
АСОСЛАРИ 126-133

Rizaev, Nodir Sobirovich

XX ASR BOSHLARIDA BUXORO JADIDLARINING IJTIMOYI- SIYOSIY QARASHLARI..... 134-138

Шукруллаева Гулчеҳра Насруллаевна

ЖАЗО ГЕНЕЗИСИДАГИ АХЛОҚИЙ МУҲИТ ЖАРАЁНИНИ КОНЦЕПТУАЛ ТАДБИҚ
ЭТИШНИНГ ФАЛСАФИЙ МАСАЛАЛАРИ 139-144

Shokirov Toxirjon Nurmatatovich

MADANIYAT VA SAN'AT FALSAFASINING VAHS MAVZULARI 145-149

Ulug'murodov Elyor Saydulloevich

GNOSEOLOGIYADA TASAVVUFIIY TAJRIBANI O'RNI VA ANAMIYATI 150-154

Ganiev Sherxon Meytanboevich

HOZIRGI DAVR FANI VA FALSAFASIDA MADANIY VA MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOVNI
NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 155-164

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Daliev Madina Xabibullaevna, Kristian Kapone, Satibaldiyeva Nigora Alimqul qizi

TERMINOLOGIYADA TERMIN VA UNGA TENG BO'LGAN TUSHUNCHALARNING
TADQIQI 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna

TARKIBIDA TIBBIYOT XODIMLARI NOMLARI BO'LGAN INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING
TURLI HUSUSIYATIGA KO'RA TASNIFI 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich

GID-TARJIMONLAR NUTQINING O'RGANILISH ASPEKTLARI 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi

LIBOS DIZAYNI VA MODASINING SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH DAVRLARI HAMDA
YO'LLARI 189-193

Норматова Шоира Умаровна, Абдурахманова Меҳрибон Дустмуродовна

ТИЛ ТАЪЛИМИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna

«SIROJUL MUSLIMIN» VA «ARBA'IN» ASARLARIDA G'OYAVIY-BADIIY TAHLILI 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich

INGLIZ VA O'ZBEK TILI SO'Z BIRIKMALARI STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARNING
QIYOSIY ASPEKTDА O'RGANILISHI 209-213

<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> RANG TURLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH: SEMANTİK VA STILISTİK	214-218
<i>Бердиева, Зулфия Сафаровна</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В НЕМЕЦКИХ СКАЗКАХ	219-223
<i>Адилова Дилором Кадировна</i> ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДАГИ ШЕЪРИЙ МАТНЛАРДА “АЁЛ” ШАХСИЙ ФАЗИЛАТЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ СЎЗЛАРНИНГ СЕМАНТИК МАЙДОНИ ТАСВИРИ	224-230
<i>Хасанова Юлдуз Мухтор қизи</i> ШАРҚ ВА ҒАРБ ҲАЙВОНЛАР ҲАҚИДАГИ ЭРТАКЛАРИДА “АХЛОҚ” МОТИВИНИНГ БАДИИЙ КОНЦЕПТУАЛЛАШУВИ	231-236
<i>Олимова Хуршида Вайдиллаевна</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛАҚАБЛАРНИНГ СТИЛИСТИК ИМКОНИАТЛАРИ	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> IKKINCHI TILNI EGALLASHDA AFFEKTIV OMILLARNING ROLI	244-247
<i>Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> YAXSHILIK KONSEPTINING INGLIZ MILLIY MADANIYATIDAGI AHAMIYATI	248-253
<i>Yakubov Faxriddin</i> SAYLOVOLDI SIYOSIY DISKURSI XUSUSIYATLARI	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> TA'LIM TERMINOLOGIYASIDAGI ANTONIMIM: TAHLIL VA PEDAGOGIK AMALIYOT UCHUN MA'LUMOTLAR	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> OMON MATJON SHE'RIYATIDA ALLITERATSIYA	265-269
<i>Amonova Dilshoda Azamatovna</i> ERTAKLARNING BOLALAR ADABIYOTIDAGI O'RNI	270-276
<i>Tuxtayeva Dildora Zokirovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA INSON AQLIY QOBILIYATINI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> O'YBEK IJODIDA BADIY KONSEPTNING VOQELANISHI	282-285
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Абдурахманова Нодирахон</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ БЛОКЧЕЙН И СМАРТ-КОНТРАКТОВ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ)	286-290
<i>Турғунов Муроджон Турсунбоевич</i> “АВЕСТО”ДА КИШИЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИГА ВА ОДОБ-АХЛОҚҚА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ИФОДАЛАНИШИ	291-298

<i>Султонов Мухсинжон Муқимович</i> АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ ЎЗГАЛАРНИНГ МУЛКИНИ ТАЛОН-ТОРОЖ ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ	299-309
<i>Ходжиев Юнус Мухитдинович</i> АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> МЕХНАТ ҲУҚУҚИНИНГ КОНСТИТУТСИЯВИЙ АСОСЛАРИ ВА КАФОЛАТЛАРИ	316-330
<i>Nurullayev Shoxrux Shuxratillayevich</i> ҚУРИЛИШ СОҲАСИДА АТРОФ-МУҲИТНИ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗА ҚИЛИШДА РАҚАМЛАСHTIRISH VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR	331-337
<i>Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA PLASTIK CHIQUINDILARDAN FOYDALANISHNI CHEKLASHNING HUQUQIY MASALALARI VA HORIJ TAJRIBASI	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> XALQARO HUQUQ DOKTRINASIDA SHARTNOMA MAJBURIYLIGIGA ROZILIKNI IFODALASH INSTITUTINING SHARTNOMANING HAQIQIY EMASLIGI, AMAL QILISHINI BEKOR QILISH, TUGATISH VA TO'XTATIB TURISHDA AHAMIYATI	342-349
<i>Шарипов Санжар Собирович, Бозоров Азимжон Ахатович</i> ОММАВИЙ ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ ВАҚТИДА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ МОҲИЯТИ, АҲАМИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	350-357
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI OCHIQ MANBALAR VA ULARDAN RAQAMLI KRIMINALISTIKADA FOYDALANISH	358-366
<i>Неъматов Азизбек Ғолибжон ўғли</i> ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВДА ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ВАЗИФАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА АҲАМИЯТЛАРИ	367-373
<i>Дадабоева Дилфуза Нурматовна</i> ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ АҲАМИЯТИ	374-378
<i>O'razbayev Laziz Shuhrat o'g'li</i> MUHIM RAQAMLI INFRATUZILMALARGA NISBATAN AMALGA OSHIRILADIGAN HUYUMLAR VA ULARNING OLDINI OLISH	379-383
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xudoyberganov Doniyor Yangiboy o'g'li</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING KOGNITIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Xikmatovich</i> OBYEKTGA YO'NALTIRILGAN DASTURLASH TILLARI ORQALI TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	389-393

<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon oqli</i> BO'LAJAK MUHANDISLARNI LOYIHALASH KOMPETENSIYALARINI KOMPYUTER GRAFIKASI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	394-398
<i>Закирова Зулхумор Зоиржоновна</i> МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ШАКЛИ СИФАТИДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ ОШИРИШДА ЎҚИТУВЧИ САВОЛ ЖАВОБЛАРИНИ ЎРНИ	399-404
<i>Eshnazarov Murod Karimovich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	405-410
<i>Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich</i> TALABA QIZLARING SUZISH MALAKA VA KO'NIKALARINI SHAKLLANTIRISHDA DIFFERENSIAL YONDASHUV	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjonovna</i> INGLIZ TILI O'QITISH BO'YICHA IQTISODIYOT TALABALARINING KASB-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> SPORTCHILARNING BOKSDAGI TEXNIK HARAKATLARIGA MOSLASHISH REAKSIYALARI	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> BOLALARGA HARAKATLI O'YINLARNI O'RGATISH SHARTLARI VA USULLARI	427-432
<i>Axmedov Akmal Yusufovich</i> OLIY TA'LIM JARAYONIDA BO'LAJAK PSIXOLOGLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING MUHIM MEZONLARI	436-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> CHET TILINI O'RGANISH JARAYONIDA AKTDAN FOYDALANISH	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> TALABALARNING MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	445-449
<i>Эркабоев Ойбек Мухаммаджонович</i> ТЕМПЫ ПРИРОСТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ СПЕЦИФИЧЕСКИХ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ 6 ЛЕТ	450-456
<i>Абатов Жалғасбай Орынбаевич</i> ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИНИ ТАРИХ ФАНИГА БОҒЛАБ ЎҚИТИШ	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTIDA INNOVATSION TA'LIM MUHITINING TA'LIM - TARBIYA JARAYONIGA TA'SIRI	464-468
<i>Mahmudova Zulfiya Xomitovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI	469-476
<i>Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi</i> ХИТОЙ ТА'LIM ТИЗИМИНИНГ О'ЗИГА ХОС ЈИНАТЛАРИ	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA AQLIY QOBILIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI	484-489
<i>Есанова Гулчеҳра</i> ЁШ ФУТБОЛЧИЛАРНИ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯЛАШ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ	490-497

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 4, Issue 5 (may, 2024). -500 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

<i>Ismailov Ubaydulla Mamat ugli</i> THE IDEOLOGICAL WORLD OF THE ANCIENT AND MEDIEVAL POPULATIONS OF THE OHANGARON VALLEY (BASED ON MATERIAL SOURCES FOUND AT THE SUYURLITEPA SITE)	16-26
<i>Elmuratov, Bakhodir Abdugapparovich</i> QUESTIONS OF GENESIS OF KELTAMINORA CULTURE.....	27-33
<i>Nafiddinova, Khosiat Ravshanovna</i> FAMILY CEREMONIES AND THEIR COVERAGE IN HISTORICAL LITERATURE	34-37
<i>Eshmominov, Ozodbek Ziyodulla ugli</i> PROGRESS OF DEMOGRAPHIC PROCESSES: THE CASE OF SURKHAN OASIS (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> DIPLOMATIC RELATIONS OF SULTAN JALOLIDDIN MANGUBERDI WITH THE STATES OF THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR	42-46
<i>Mamatalieva Surayyo Bobomuratovna</i> HISTORIOGRAPHY OF GLASS AND GLASSMAKING	47-52
<i>Dalakyan, Janna Seyranovna</i> CURRENT PROBLEMS OF SPIRITUAL AND MORAL CULTURE YOUTH POSSIBLE SOLUTIONS	53-56

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

<i>Ergashev, Rahmatulla Khidirovich, Uzakov, Jamshid Norboyevich</i> WAYS TO INCREASE THE ECONOMIC AND SOCIAL EFFICIENCY OF THE PILGRIMAGE TOURISM NETWORK	57-62
<i>Achilov, Farkhodjon Shavkatjon o'g'li</i> STUDYING AND ASSESMENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM IN THE AUDIT OF PROVISIONS	63-71
<i>Rakhmatov, Adkham Itolmasovich</i> ANALYSIS OF FOREIGN COUNTRY MODELS OF TRAINING AND EMPLOYMENT OF QUALIFIED PERSONNEL IN THE FIELD OF TOURISM	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> SUSTAINABLE TOURISM AS A MARKETING STRATEGY	81-85
<i>Madaminov, Inomjon Ozodovich</i> THE ROLE OF TAXES IN ENSURING INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES	86-93
<i>Abdusalomov, Jahongir O'ktam o'g'li</i> DIRECTIONS FOR IMPROVING PERSONAL LOANS IN COMMERCIAL BANKS	94-101

<i>Kuliboyev, Azamat Shonazarovich</i> IMPROVING ACCOUNTING AND CONTROL OF FINANCIAL RESOURCES IN STATE MEDICAL ORGANIZATIONS	102-111
<i>Maraimova, Umida Ismailjanovna</i> CONCEPTS DEDICATED TO THE IMPLEMENTATION OF MARKETING PROGRAMS IN ENTERPRISE MANAGEMENT OPERATIONS	112-120
<i>Askarova Sevvara Bakhtiyorovna</i> THE IMPORTANCE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF THE DIGITAL ECONOMY	121-125

09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES

<i>Uroкова Aysuluv Jamoliddinovna</i> AESTHETIC FOUNDATIONS OF ROMANTIC DIRECTIONS IN EASTERN ART OF THE EARLY MIDDLE AGES	126-133
<i>Rizayev, Nodir Sobirovich</i> SOCIO-POLITICAL VIEWS OF BUKHARA'S JADIDS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY	134-138
<i>Shukrullaeva Gulchehra Nasrullaevna</i> PHILOSOPHICAL ISSUES OF CONCEPTUAL IMPLEMENTATION OF THE PROCESS OF THE MORAL ENVIRONMENT IN THE GENESIS OF PUNISHMENT	139-144
<i>Shokirov Takhirjon Nurmamatovich</i> KEY TOPICS OF PHILOSOPHY OF CULTURE AND ART	145-149
<i>Ulugmuradov, Elyor Saidulloevich</i> THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF MYSTICAL EXPERIENCE IN GNOSEOLOGY	150-154
<i>Ganiyev Sherxon Meytanbayevich</i> FORMS OF MANIFESTING CULTURAL AND SPIRITUAL-MORAL CHOICE IN THE SCIENCE AND PHILOSOPHY OF THE PRESENT PERIOD	155-164

10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES

<i>Dalievna Madina Xabibullaevna, Christian Capone, Satibaldieva Nigora Alimqul qizi</i> THE STUDY OF TERM AND ITS EQUIVALENT CONCEPTS IN TERMINOLOGY	165-178
<i>Chorieva Iroda Kurbonboevna</i> CLASSIFICATION OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS CONTAINING THE NAMES OF MEDICAL PERSONNEL ACCORDING TO DIFFERENT CHARACTERISTICS	179-183
<i>Sharipov, Abdulaziz Akmalovich</i> STUDY ASPECTS OF SPEECH OF GUIDE-INTERPRETERS	184-188
<i>Urinova Tursunoy Urin kizi</i> PERIODS AND WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF DRESS DESIGN AND FASHION	189-193
<i>Normatova Shoira Umarovna, Abduraxmanova Mehribon Dustmuradovna</i> METHODS OF TEACHING ARTISTIC LITERATURE IN LANGUAGE EDUCATION	194-199
<i>Eshniyazova Maysara Beknazarovna</i> IDEOLOGICAL AND ARTISTIC ANALYSIS IN THE WORKS OF «SIROJUL MUSLIMIN” AND «ARBA'IN”	200-208

<i>Nazarov, Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS	209-213
<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> COLOUR TYPES AND ANALYSIS: SEMANTIC AND STYLISTIC	214-218
<i>Berdieva, Zulfiya Safarovna</i> USE OF ANTHROPONYMS IN GERMAN FAIRY TALES	219-223
<i>Adilova Dilorom Kadirovna</i> DESCRIPTION OF THE SEMANTIC FIELD OF WORDS THAT REPRESENT THE PERSONAL QUALITIES OF A "WOMAN" IN POETIC TEXTS IN UZBEK AND RUSSIAN	224-230
<i>Khasanova Yulduz Mukhtor kizi</i> LITERARY CONCEPTUALIZATION OF THE MOTIF "MORALITY" IN THE TALES ABOUT ANIMALS OF THE EAST AND WEST	231-236
<i>Olimova Khurshida Vaydillaevna</i> STYLISTIC POSSIBILITIES OF NICKNAMES IN ENGLISH AND UZBEK	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> THE ROLE OF AFFECTIVE FACTORS IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION	244-247
<i>Normamatov Farrukh Komiljon ugli</i> THE SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF GOODNESS IN ENGLISH NATIONAL CULTURE	248-253
<i>Fakhriddin Yakubov</i> CHARACTERISTICS OF ELECTORAL POLITICAL DISCOURSE	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> ANTONYM IN EDUCATIONAL TERMINOLOGY: ANALYSIS AND IMPLICATIONS FOR PEDAGOGICAL PRACTICE	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> ALLITERATION IN THE POETRY OF OMON MATJAN	265-269
<i>Amonova Dilshod Azamatovna</i> THE IMPORTANCE OF FAIRY TALES IN CHILDREN'S LITERATURE	270-276
<i>Tukhtaeva Dildora Zokirovna</i> THE STYLISTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING HUMAN INTELLECTUAL ABILITIES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> REALIZATION OF THE ARTISTIC CONCEPT IN OYBEK'S WORKS	282-285
12.00.00 - LAW	
<i>Nodirakhon Abdurakhmanova</i> LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND SMART CONTRACTS (COMPARATIVE ANALYSIS)	286-290
<i>Turgunov Murodjon</i> EXPRESSION OF CRIMES AGAINST HUMAN RELATIONS AND MORALITY IN "AVESTO"	291-298

<i>Sultonov Muxsinjon Muqimovich</i> THE CONCEPT OF THEFT OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY USING INFORMATION TECHNOLOGY	299-309
<i>Xodjiyev Yunus Muxitdinovich</i> SOME LEGAL ISSUES IN INFORMATION SECURITY	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> CONSTITUTIONAL BASIS AND GUARANTEES OF LABOR LAW	316-330
<i>Nurullayev Shokhrukh Shukhratillaevich</i> DIGITALIZATION AND MODERN TRENDS IN ENVIRONMENTAL LEGAL PROTECTION IN THE CONSTRUCTION FIELD	331-337
<i>Otamirzaev Oybek</i> LEGAL ISSUES OF LIMITING THE USE OF PLASTIC WASTE IN UZBEKISTAN AND FOREIGN EXPERIENCE	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> THE SIGNIFICANCE OF EXPRESSING CONSENT TO BE BOUND BY A TREATY IN THE DOCTRINE OF INTERNATIONAL LAW IN THE CONSIDERATION OF THE INVALIDITY OF A TREATY, TERMINATION AND SUSPENSION OF ITS OPERATION	342-349
<i>Sharipov Sanjar Sobirovich, Bozorov Azimjon Akhatovich</i> PUBLIC EVENTS FOR THE ORGANIZATION AND HOLDING OF EVENTS TIMELY ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE COMPANY IMPLEMENTATION OF PUBLIC AWARENESS ACTIVITIES ESSENCE, SIGNIFICANCE AND CHARACTERISTIC FEATURES	350-357
<i>Normurodova Behruza Kholmuminovna</i> DIGITAL OPEN SOURCES AND THEIR USE IN DIGITAL FORENSICS	358-366
<i>Nematov Azizbek Golibjon o'g'li</i> THE NATURE AND IMPORTANCE OF THE TASK OF CRIME PREVENTION IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION	367-373
<i>Dadaboeva Dilfuza Nurmatovna</i> THE SIGNIFICANCE OF THE PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENT NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN BUSINESS ACTIVITY	374-378
<i>Urazbayev Laziz Shuhrat ogli</i> ATTACKS ON CRITICAL DIGITAL INFRASTRUCTURES AND THEIR PREVENTION	379-383
13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES	
<i>Khudoyberganov Doniyor</i> THE NEED TO DEVELOP THE COGNITIVE COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Khikmatovich</i> FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH OBJECT-ORIENTED PROGRAMMING LANGUAGES	389-393
<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli</i> THE IMPORTANCE OF DEVELOPING DESIGN COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS	394-398

<i>Zakirova Zulkhumor Zairjonovna</i> THE ROLE OF TEACHER QUESTIONING IN DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS AS A WAY TO INDEPENDENT LEARNING	399-404
<i>Eshnazarov Murad Karimovich</i> IMPROVING PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS BASED ON THE HERMENEUTIC APPROACH	405-410
<i>Menglikulov Khairulla Alikulovich</i> DIFFERENTIAL APPROACH TO FORMING SWIMMING ABILITIES AND SKILLS IN FEMALE STUDENTS	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjanovna</i> DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF ECONOMICS STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yuldashevich</i> ADAPTIVE REACTIONS OF ATHLETES TO TECHNICAL ACTIONS IN BOXING	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> CONDITIONS AND METHODS OF TEACHING ACTIVITY GAMES TO CHILDREN	427-432
<i>Akhmedov Akmal</i> IMPORTANT CRITERIA FOR PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION	433-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> USE OF IT IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> FORMING COMMUNICATION COMPETENCES OF STUDENTS	445-449
<i>Erkaboev Oybek Mukhammadzhonovich</i> THE GROWTH RATE OF INDICATORS OF SPECIFIC COORDINATION ABILITIES OF CHILDREN AGED 6 YEARS	450-456
<i>Abatov Jalgasbay Orinbaevich</i> TEACHING FINE ART LESSONS IN CONNECTION WITH HISTORY	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> INFLUENCE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT ON THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION	464-468
<i>Makhmudova Zulfiya Khomitovna</i> ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY COOPERATION	469-476
<i>Abduvasieva Mahmuda Khamidullo qizi</i> UNIQUE ASPECTS OF THE CHINESE EDUCATION SYSTEM	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> PEDAGOGICAL PROBLEMS IN THE FORMATION OF MENTAL ABILITIES IN PRIMARY CLASS STUDENTS AND THEIR SOLUTION	484-489
<i>Esanova Gulchehra</i> PRINCIPLES AND METHODS OF PHYSICAL TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS	490-497

Received: 22 April 2024

Accepted: 1 May 2024

Published: 10 May 2024

Article / Original Paper

FORMS OF MANIFESTING CULTURAL AND SPIRITUAL-MORAL CHOICE IN THE SCIENCE AND PHILOSOPHY OF THE PRESENT PERIOD

Ganiyev Sherxon Meytanbayevich

First Deputy Chief of Staff of Chirchik Higher Tank Command Engineering Military Institution

Abstract. In this article, the main attention is focused on the forms of manifestation of cultural and spiritual-ethical choice in modern science and philosophy in harmony with the military sphere. Based on, some methodological approaches to the research problem, metaphysical, dialectical, existentialist, phenomenological, synergistic, and postmodern approaches to the problem of spiritual choice were studied in the framework of the topic. In particular, the metaphysical approach focuses on the transcendental meaning of spiritual choice, indicating a priori motivations for the implementation of alternatives.

Key words: Cultural educational-ethical choice, philosophy, metaphysical, dialectical, existentialist, phenomenological, synergistic and postmodern approaches.

HOZIRGI DAVR FANI VA FALSAFASIDA MADANIY VA MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOVNI NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI

Ganiev Sherxon Meytanboevich

Chirchiq Oliy tank qo'mondonlik muhandislik bilim yurti boshlig'ining birinchi o'rinbosari – shtab boshlig'i

Annotatsiya. Mazkur maqolada asosiy e'tibor harbiy soha bilan uyg'un tarzda hozirgi davr fani va falsafasida madaniy va ma'naviy-axloqiy tanlovni namoyon bo'lish shakllariga qaratilgan. Unga asosan, ma'naviy tanlov muammosini chuqurroq o'rganish uchun tadqiqot muammosiga nisbatan ba'zi uslubiy yondashuvlarni metafizik, dialektik, ekzistensialistik, fenomenologik, sinergetik va postmodern yondashuvlar mavzu doirasida tadqiq etilgan. Xususan, metafizik yondashuv muqobillarni amalga oshirishning aprior motivlari ko'rsatilgan holda, ruhiy tanlovning transsendental ma'nolariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: madaniy va ma'naviy-axloqiy tanlov, falsafa, metafizik, dialektik, ekzistensialistik, fenomenologik, sinergetik va postmodern yondashuvlar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I5Y2024N22>

Kirish. O'zbekiston Respublikasi jamiyatidagi madaniyat xususan ma'naviyatning hozirgi holati juda ziddiyatli masaladir. Ko'pchilik uchun asosiy ustuvorlik - bu moddiy qadriyatlarga intilish, egallashga bo'lgan ishtiyoq, moddiy manfaatdorlik, to'plash, faoliyatni bir lahzalik manfaatlariga to'liq bo'ysundirish, bularning barchasi shaxs uchun, ayniqsa, muhim bo'lgan ma'naviy va axloqiy intiyozlarni unutishga olib keladi. Shu bilan birga, harbiy xizmatni, qanchalik katta bo'lishidan qat'i nazar, hech qanday moddiy mukofot bilan o'lchab bo'lmaydi, chunki, qoida tariqasida, askar va ofitserning o'z vatani va o'z hayotini himoya qilish yo'lida o'zini qurbon qilishga tayyorligini hech qanday moddiy vosita to'lay olmaydi. Shunday qilib,

hatto Aflotun o'zining "Davlat" kitobida eng yaxshi davlat tashkilotchilari (ya'ni faylasuf hukmdorlar) shunday tartib o'rnatish haqida g'amxo'rlik qilishlari kerakligini ta'kidlagan ediki, unda jamiyatning tuzilishi va mulkiy manfaatlariga bo'lgan huquqlarning o'zi imkonsiz bo'lishi mumkin emas yoki yuksak axloqqa to'siq bo'ladi. Ushbu buyruqning asosiy xususiyati askarlarni o'z mulkiga bo'lgan huquqdan mahrum qilishdir. 2030-yilgacha mo'ljallangan YUNESKOning Inchon deklaratsiyasida "Ta'lim-taraqqiyotining asosiy harakatlanuvchi kuchi va barqaror rivojlanish maqsadlariga yetkazuvchi muhim faoliyat" belgilangan vazifalarda "inson hayotni o'zgartirish majburiyati, odamlarni yangi ta'lim taraqqiyotiga kuchli va innovatsion harakatlarga chorlash"[1; 56-b.] deb e'tirof etilgan.

Harbiylar faqat hayot, sog'lik va davlatda o'z vazifalarini eng yaxshi bajarish uchun minimal zarur bo'lgan narsalardan foydalanish huquqiga ega. Qo'riqchi-asqarlarning butun tartibi, butun nizomi va barcha yashash sharoitlari ularni shaxsiy mulkning vayron qiluvchi ta'siridan va birinchi navbatda pul va oltinning yomon, zararli ta'siridan himoya qilishga qaratilgan. Aflotunning ishonchi komilki, agar askarlar pul va qimmatbaho narsalarni sotib olishga kirishgan bo'lsalar, ular endi davlat fuqarolarini himoya qilish burchini bajara olmaydilar, ular boshqa fuqarolarga dushman bo'lgan dehqon va xo'jayinlarga aylanishadi. Albatta, hozirgi vaqtda harbiy xizmatchilarning bu holati utopiya va hatto ularning ijtimoiy huquqlarining sezilarli darajada mag'lubiyati kabi ko'rinadi, ammo Platon juda nozik ta'kidlaganidek, harbiy xizmatdagi ustuvorlik moddiy, mulkiy qadriyatlar emas, balki ma'naviy ko'rsatmalardir. "Dunyoning eng qudratli armiyalari" reytingini aniqlashda, davlatlar armiyasining psixologik mudofaa faoliyati va harbiy xizmatchilarning axloqiy-ruhiy tayyorgarligi muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi"[2; 43-b.].

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Shaxsda ma'naviy-axloqiy tanlovni shakllantirishning muhim tomonlarini tadqiq qilishda Sharq faylasuflari Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, Al-Xorazmiy va boshqalarning qarashlari muhim ilmiy-amaliy qiymatga ega. Keyinchalik ma'naviy-axloqiy tanlovni shakllantirishning ratsional asoslari va epistemologik muammolari F.Bekon, R. Dekart, G.V. Leybnits, I.Kant, Gegel, M.Shiller, Nitsshe va boshqa faylasuflar ta'limotlarida tahlil qilingan. Ular ma'naviy-axloqiy tanlov muammosiga ko'proq insonning o'ziga xos ma'naviy-ruhiy kuch qudrat manbai va tabiatni o'zlashtirishdagi yagona quroli sifatida qaraganlar.

MDH doirasida ma'naviy-axloqiy tanlovni shakllantirish bo'yicha olib borilgan e'tiborga molik tadqiqotlar D.P.Gorskiy, A.M.Korshunov, V.A.Lektorskiy. T.D.Levin. A.S.Maydanov, A. L.Nikiforov, B. I.,Prujinin, V. S. Shvirev, O.S.Grebenyuk, T.B.Grebenyuk, G.G.Danilenkova, A.B. Prozorov, A.M. Saranov, N.V. Samsonova va boshqalar tomonidan amalga oshirilgan.

Muhokama. Hozirgi vaqtda G'arb davlatlarining boshqa davlatlarning ma'naviy makoniga qarshi amalga oshirilgan harbiy-axborot va madaniy-mafkuraviy ekspansiyasi NATOning 1989-yilda Yugoslaviyadagi jangovar operatsiyalari tajribasidan dalolat beradiki, yangi va yanada buzg'unchi xususiyatlarni kasb etmoqda. 2011-yilda Liviyada, Suriyada (2011-yildan hozirgacha) va ayniqsa Ukrainaning janubi-sharqida (2014-yildan hozirgacha) shaxslarning tarqoqligi, jamiyatni birlashtirib turuvchi an'analarni yo'q qilish, axloqiy va psixologik holatga putur yetkazish bo'yicha dushman tajovuzdan daf bo'lishga tayyorlik. Yolg'iz odam bunday halokatli hodisalarga qarshi tura olmaydi. Nemis mutafakkiri E.Xofferning ta'kidlashicha, inson o'limga duch kelganda, u faqat o'z kuchiga tayanishi mumkin emas. Uning uchun yagona kuch manbai bu o'zi bo'lish emas o'zingiz, lekin kuchli, buyuk va buzilmas

narsaning bir qismi bo'lishdir. Bu yerda imon, birinchi navbatda, identifikatsiya jarayoni – “shaxsiy o'zini o'zi bo'lishni to'xtatib, abadiy narsaning bir qismiga aylanadigan jarayoniga aylanadi” [3; 300-b.].

Insoniyatga, avlodlarga, “mening” dinim, xalqim, irqim, partiyam yoki oilam taqdiriga ishonish biz “men”ni muqarrar ravishda yo'q qilishga mahkum bo'lgan abadiylikning yorqin tasavvuridan boshqa narsa emas. Shuning uchun harbiy xizmatchining shaxsi tomonidan dunyoqarashning ijtimoiy pozitsiyasini barqaror ma'naviy tanlash zarur, bu O'zbekiston va uning armiyasining an'alarini, uning madaniy o'ziga xosligini saqlashga, uni global axborot orqali amalga oshiriladigan jamoat ongini moslashtirishdan himoya qilishga imkon beradi. ko'proq rivojlangan mamlakatlarning raqobatbardosh manfaatlarida makon. Bu madaniy va axborot tajovuzdan yagona najot bo'lib, shaxsga boshqalarning manfaatlarini emas, balki o'z manfaatlarini ko'rish va amalga oshirish imkonini beradi. Bunday sharoitda mamlakatning mudofaa qobiliyati uchun muhim bo'lgan ijtimoiy hodisa sifatida askar shaxsini ma'naviy tanlash imkoniyatlari va cheklovlarini o'rganish kerak. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondoni SH.Mirziyoyev Qurolli Kuchlar tashkil etilganligining 25 yilligi munosabati bilan Vatan himoyachilariga yo'llagan bayram tabrigida “Hozirgi vaqtda jahonda va mintaqamizda harbiy-siyosiy vaziyat keskin o'zgarib, milliy va global xavfsizlik sohasida xatar va tahdidlar tobora kuchayib bormoqda. Ana shunday o'ta mas'uliyatli vaziyat va hayotning o'zi erishgan barcha yutuqlarimizni, shu bilan birga, yo'l qo'ygan kamchiliklarimizni chuqur va tanqidiy tahlil qilishni barchamizdan talab etmoqda”,-deb ta'kidlagan edi [4; 9-b.].

Insonning ma'naviy tanlovi muammosi doimo alohida ahamiyatga ega bo'lgan falsafiy muammo bo'lib kelgan. Hatto Fridrix Nitsshe ham ruhiy tanlovning qiyinligi haqida shunday yozgan edi: “Yangi shaxsiy [qadriyatlar] huquqi – uni qayerdan olaman? Barcha eski qadriyatlar huquqidan va bu qadriyatlar chegaralaridan. Mening eng kuchli atributim - o'z taqdirini o'zi belgilash. Ammo, ko'pincha, bu mening ehtiyojim bo'lib chiqadi - men doimo tubsizlikning chekkasida turaman”[5; 347-b.]. Inson qaror qabul qilishda mustaqilmi? Qabul qilingan yo'ldan borish uchun qanday jismoniy va ruhiy harakatlar etarli? U yoki bu muqobilni tan olish uchun qanday mas'uliyat bor? Bu savollarning barchasi zamonaviy jamiyat uchun juda dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu savollarga javoblarning butun doirasi quyidagi ikkita qarama-qarshi pozitsiya bilan ifodalanishi mumkin. Birinchi pozitsiya Aristotel davridan beri ma'lum bo'lgan dilemma bilan bog'liq bo'lib, unda ochlik va tashnalikni boshdan kechirayotgan odam ovqat va ichimlikdan teng masofada joylashgan va dam oladi; bu muammo o'rta asrlarning oxirlarida “Masal”da yanada dolzarbroq bo'lgan. Buridanning eshagi”[6; 640-b.]. Fransuz nominalist faylasufi Jan Buridan, axloqiy tanlovga duch kelgan odam ko'proq yaxshilikka rioya qilishi kerakligi haqidagi axloqiy determinizm pozitsiyasini himoya qilib, eshak ikkita bir xil vasvasaga uchragan (ikkita pichan)), oqilona tanlov qila olmaydi[7; 219-b.], deb ta'kidlaydi. Bu nafaqat eshak uchun, balki inson uchun ham ongli tanlov qilish qiyinligini yoki hatto imkonsizligini ta'kidlaydi.

Ma'naviy tanlov muammosini chuqurroq o'rganish uchun tadqiqot muammosiga nisbatan ba'zi uslubiy yondashuvlarni ko'rib chiqish kerak, ular orasida: metafizik, dialektik, Ekzistensialistik, fenomenologik, sinergetik va postmodern yondashuvlar. Metafizik yondashuv muqobillarni amalga oshirishning aprior motivlarini ko'rsatib, ruhiy tanlovning transsendental ma'nolariga e'tibor qaratadi. Platon ta'limotida (“Gorgias”, “Fedon”, “Kratil” dialog insholari,

“Davlat”), insonning ruhi ikki tomonlama tanlov qiladi, avvalambor, inson hayoti davomida - uning xatti-harakatlari, so'ngra o'limidan so'ng, boshqa dunyo hukmi va gunohlari uchun jazo, ruh keyingi hayotini tanlaydi va o'limga tushadi. tanasi, ular Moiraning tanloviga katta ta'sir ko'rsatadi - taqdir ma'budalari, inson hayotining matolarini to'qish[8; 225-b.].

Aflotun inson o'z taqdirini erkin tanlashga qodir, u o'zgarishi, yaxshilanishi va o'z do'zaxini va jannatini, Tartarini va Olimpini yaratishi va o'zida olib yurishi mumkinligiga ishongan. Insonning asosiy g'amxo'rliги ruhga g'amxo'rlik qilish bo'lishi kerak, uni Platon ramziy ravishda dengiz xudosi Glauks bilan birlashtiradi, uning tanasiga dengiz tubida uzoq vaqt qolish paytida juda ko'p axloqsizlik, qobiq, suv o'tlari va qum biriktirilgan va uning tanasi singan va to'lqinlar tomonidan buzilgan edi, shuning uchun u xudodan ko'ra ko'proq yirtqich hayvonga o'xshaydi. Ruh ham xuddi shunday holatda va ko'plab reenkarnasyonlarda birga o'sgan hamma narsadan tozalanishi kerak. Bu g'amxo'rlik ruhni poklashni, ruhiy - tushunarli olam bilan bog'lanish istagida ichki qarama-qarshiliklarni, barcha nafasatli narsalardan ozod qilishni anglatadi[9; 272-b.].

Shunday qilib, qadimgi yunon mifologiyasida titan Prometey tanlovi oldida edi: o'lmas bo'lib qolish va Olimp cho'qqisidan odamlarning azob-uqubatlariga uzoqdan qarash yoki ularga yordam berishga harakat qilish, olov olib kelish, ularga hunarmandchilikni o'rgatish, o'stirish. er, ularga omon qolishga yordam beradi. Prometey o'z tanlovini qildi: u Olympusdan olovni o'g'irlab, odamlarga berdi. Esxilning “Bog'langan Prometey” tragediyasida odamlarga bo'lgan muhabbati uchun ijro etilgan Prometey Zevsga dadillik bilan qarshi chiqadi va dahshatli azoblarga qaramay, uning aybsizligini himoya qilishga tayyor. “Ammo bularning barchasi oldindan men buni oldindan ko'rdim. Men ongli ravishda, ongli ravishda voz kechmayman, odamlarga yordam berish va o'zimni jazolash uchun hamma narsani qildim”.

Olovni o'g'irlagani uchun Zevs Gefestga Prometeyni Kavkazdagi qoyaga mixlashni buyurdi va uni tinimsiz azobga mahkum qildi: har kuni uchib kelgan burgut titanning jigarini bir kechada o'sgan. Bu azoblar, turli xil qadimiy manbalarga ko'ra, Gerkules burgutni o'q bilan o'ldirib, Prometeyni ozod qilgunga qadar 30 ming yil davom etgan [10; 216-b.].

Dialektik yondashuvda tanlash muammosi alohida ahamiyatga ega, dialektikaning asosiy qonuni, inkorni inkor etish shaxs va jamiyatning keyingi rivojlanishi uchun asoslarni tanlash bilan bog'liq. Tanlov dialektikasi moddiy va ongli, zaruriy va tasodifiy, ijtimoiy va individualning o'zaro ta'sirida yotadi.

Ekzistensialistik yondashuvaksincha, u inson tanlovini mutlaqlashtiradi va uni shaxsga boradigan yagona qimmatbaho xazina deb ataydi. “Tanlov insonning ruhini baland ko'taradi, unga sokin ichki mamnunlik, o'zini o'zi qadrlash tuyg'usini beradi, uni hech qachon butunlay tark etmaydi. “Inson hayotidagi eng muhimi, bu “haqiqiy tanlov” lahzasidir. Kyerkegorning ta'kidlashicha, “dunyoda u yoki bu ma'noga ega bo'lish emas, balki o'z-o'zidan bo'lish” [11; 246-b.]. Kyerkegorning fikriga ko'ra, “o'z-o'zidan bo'lish”, o'zini “tanlash” degan ma'noni anglatadi. Kyerkegor “tanlash” haqida sof individual ijodiy harakat sifatida gapiradi. Kyerkegor odamining ruhi tanlov paytida “o'zini undan ajratib turadi. “Butun dunyo” va “Hamma narsaga va har kimga hayot baxsh etuvchi Abadiy kuch” haqida fikr yuritib, tanlaydi. “To'g'rirog'i, u o'zini belgilaydi” [12; 248-b.]. Shu bilan birga, inson o'z garmagandek, “boshqa mavjudotga aylanmaydi”, balki shunchalik uyg'onadiki, u o'zini “aniqlash”, o'zini yaratishga qodir, chunki “insonning ma'naviy tug'ilishi unga bog'liq ijodiy urinish iroda va bu shaxsning o'z kuchidadir.

U tanlov qilish orqali “o‘zining azaliy ahamiyatini anglay oladi”[13; 282-b.], ya’ni “abadiy kuch bilan abadiy ittifoqqa kirishadi”[14; 283-b.].

K. Yaspers “Davrnning ma’naviy holati” (1931) asarida zamonaviy jamiyat “umumiy ommaviy tartib” ga aylanib borayotganini ko‘rsatdi, chunki u insonning tanlash qobiliyatini yo‘q qiladi. “Nafaqat mavjud bo‘lishni xohlaydigan odam qanday tartibni tanlash va o‘rnatishni hal qiladi; bo‘lmasa, inson borliq qudratiga butunlay taslim bo‘lib, uning qarorlariga bo‘ysunadi”[15; 338-b.].

Ekzistensializmning yana bir vakili J.P. Sartr bu pozitsiyaga asosan qo‘shiladi. Sartr, inson voqealarning xayoliy ortga qaytarilmasligiga qarshi turishi, o‘z e’tiqodi uchun, shu jumladan, qo‘lida qurol bilan kurashishi kerak: “Birdaniga paydo bo‘lgan va meni o‘ziga rom etgan birorta ham ijtimoiy hodisa tashqaridan kelmaydi: agar urushga safarbar bo‘lsam. bu mening urushim, men bunga aybdorman, men bunga loyiqman. Men bunga loyiqman, birinchi navbatda, men undan qochishim mumkin edi - qochqin bo‘lishim yoki o‘z joniga qasd qilishim. Men buni qilmaganim uchun, demak, men uni tanladim, sherigiga aylandim”[16; 344-b.]. Bu yerda, Sartrning fikricha, haqiqiy “insonparvarlik” yotadi, chunki biz odamga o‘zidan boshqa qonun chiqaruvchi yo‘qligini eslatib o‘tamiz... chunki biz inson o‘zini o‘ziga singdirish bilan emas, balki inson sifatida anglashi mumkinligini ko‘rsatamiz. Maqsadni tashqaridan qidirish orqali, bu ozodlik yoki boshqa o‘zini o‘zi anglash bo‘lishi mumkin.

Fransuz mutafakkiri tanlov holatlari haqida ko‘p gapiradi, uning fikricha, bu har bir inson hayotida sodir bo‘ladi va hozirgi paytda inson mas’uliyatni ko‘rsatishi va o‘z yo‘lini tanlashi kerak, chunki tanlovni kechiktirish orqali inson doimo turli xil paydo bo‘lgan vaziyatlardan o‘tadi. variantlari va U faqat ruhiy kuchini behuda sarflaydi, hayotini behuda sarflaydi. Oxir oqibat, tanlov o‘z-o‘zidan, uning irodasi va aqlidan tashqari, ong yoki taqdirning qorong‘u kuchlarining ta’siri natijasida amalga oshiriladi. Shuning uchun tanlov daqiqasining o‘zi juda muhim, chunki kechikish orqali odam ba’zi yangi ma’nolar va his-tuyg‘ularni boshdan kechirishi va allaqachon tanlash erkinligini yo‘qotishi mumkin, hayotning o‘zi u uchun tanlaydi va u o‘zini yo‘qotadi.

O‘zining “Devor” (1939) qissasida J.P.Sartr o‘zining ruhiy tanlovini qilgan (do‘stiga xiyonat qilishdan bosh tortgan) va buning uchun qatl etilgan odamning ruhiy holatini batafsil tasvirlaydi. Xalqaro brigada a‘zosi Pablo Ibbieta hibsga olinganidan so‘ng falangistlar (fashistlar - general Franko tarafdorlari) uni brigada boshliqlaridan biri Ramon Grisni topshirishga majburlamoqchi: “Yoki siz, yo u. Qayerdaligini aytsang, yashaysan” [17; 344-b.]. Ushbu ma’lumotni berishdan bosh tortgani uchun Pablo va uning o‘rtoqlari ertasi kuni ertalab o‘linga hukm qilinadi.

Internatsionalist tun bo‘yi o‘lim og‘riyaptimi yoki yo‘qmi deb o‘ylaydi va uning tanasidan yonayotgan o‘qlar do‘li qanday o‘tayotganini deyarli jismonan his qiladi: “Men unga orqamni suyab qo‘yaman, bor kuchim bilan uni siqib olishga harakat qilaman va u itaradi. mendan uzoqlashing, xuddi qandaydir dahshatdagidek... siz nimadir haqida o‘ylashga harakat qilasiz va sizga bir daqiqadan so‘ng nimanidir tushunib yetadiganga o‘xshaysiz, keyin hammasi sirpanib ketadi, bug‘lanadi, yo‘qoladi... Men Men boshqa hech narsani ko‘rmasligim va eshitmasligimga va hayot davom etishiga o‘zimni ishontirishga harakat qilaman - boshqalar uchun ... bizni kutayotgan narsa orqadan tushib ketadi va bunga tayyor bo‘lishning iloji yo‘q. Pablo o‘zining qatlini qayta-qayta esladi, xotiralar uni tasodifiy o‘rab oldi, dunyo xira ko‘rina boshladi, hech narsa o‘ziga tortmadi, uning dahshatli xotirjamligini hech narsa buzmadi. Ba’zida u shunday

tuyg'uga duchor bo'lardi, go'yo u qayergadir sirpanib ketayotgandek, sho'ng'in samolyoti kabi qulab tushayotgandek, tananing hayoti bilan bog'liq bo'lgan hamma narsa qandaydir yopishqoq, qabih, noaniq tuyulardi. "Qanday to'yib bo'lmaydigan ochko'zlik bilan men baxt, ayollar, ozodlik uchun ov qildim. Nega?... O'sha lahzalarda bir qarashda butun hayotim ko'z o'ngimda turgandek tuyg'u paydo bo'ldi va o'yladim: bu qanday yomon yolg'on! Mening hayotim bir tiyinga ham arzimasdi, chunki u oldindan mahkum edi. Men o'zimga savol berdim: qanday qilib ko'chada kezib, ayollarning izidan yura olaman, agar shunday halok bo'lishimni tasavvur qilsam, barmog'imni ko'tarmagan bo'lardim. Endi hayot yopiq, sumka kabi bog'langan edi, lekin undagi hamma narsa tugamagan, tugallanmagan. Men aytishga tayyor edim: lekin bu ajoyib hayot edi. Ammo eskizni, qoralamani qanday baholash mumkin - oxir-oqibat, men hech narsani tushunmadim, men abadiylik bilan ta'minlangan veksellarni yozdim. Men hech narsadan afsuslanmadim, garchi pushaymon bo'lishim mumkin bo'lgan narsalar ko'p bo'lsa ham..."[18; 7-18-b.].

Fenomenologik yondashuv, shuningdek, Ekzistensial bilan ma'lum o'xshashlikka ega bo'lib, u asosiy e'tiborni borliqning individual rangli ma'nosi va subyektiv inson mavjudligini aks ettirishga asoslangan ruhiy tanlovning chuqur shaxsiy asoslarini aniqlashga qaratadi. M.Xaydeggerning fikricha, borliqning ma'nosi uni tushunishga teng, ya'ni. o'z-o'zini loyihalash Dasein[19; 49-b.]. Xeydegger inson mavjudligining tuzilishini o'zining yaxlitligida g'amxo'rlik sifatida belgilaydi, bu uch momentning birligini ifodalaydi: "Dunyoda bo'lish", "Oldinga qarash" va "Dunyoda-mavjudlik". Daseinning eng muhim jihati, bu tufayli u umuman idrok etish mumkin, bu "dunyoda bo'lish" (In-der-Welt-sein), ya'ni dunyo ichidagi mazmun inson subyektiga tegishlidir, ya'ni inson mavjudligi va dunyoning subyektiv va obyektiv ajralmasligi. Xaydeggerning fikricha, dunyoda bo'lish insonga nisbatan aprioridir [20; 176-193-b.].

Murakkab tizimlarni har tomonlama fanlararo tadqiq qilish sifatida sinergetik yondashuvni ishlab chiqishda ishtirok etgan olimlarning nuqtai nazariga asoslanib, I. Prigojin, I. Stengers, YE.N. Knyazeva, S.P. Kurdyumov va boshqalar bo'lishi mumkin. Shaxsning ma'naviy tanlovi jarayoni dinamikasi rivojlanish traektoriyasi bo'ylab bir attraktordan ikkinchisiga ma'lum bir harakatni ifodalaydi[21; 234-b.], deb faraz qilaylik. Z. Baumanning fikriga ko'ra, tabiatda tez oqim va beqaror bo'lib, zamonaviy jamiyat doimo o'zgarib turadi, ya'ni sinergetika tilida tizimning davlat o'zgaruvchilari o'rtacha qiymatlaridan ichki og'ishidir[22; 238-b.]. Tizim muvozanat holatidan uzoqlashgani sari tebranishlar o'lish o'rniga, aksincha, kuchayib, butun tizimni egallab, uni yangi rejimga o'tishga majbur qiladi[23; 194-195-b.].

Muayyan attraktorning tortishish maydoniga kirganda, masalan, ma'lum bir qadriyatlar tizimining ustunligi, ijtimoiy makon bu barqaror holatga qarab rivojlana boshlaydi, attraktorga xos bo'lgan rejaga muvofiq quriladi, ya'ni. Hozirgi rivojlanish momentida tizim uning kelajakdagi yakuniy shakli bilan belgilanadi. Yangi holatga o'tish momentidan oldin bifurkatsiya nuqtalariga yondashish, ochiq chiziqli bo'lmagan tizimning evolyusion yo'llarining tarmoqlanish joyi sifatida paydo bo'ladi, bunda uning rivojlanishining keyingi yo'nalishi tanlanadi. Aynan bifurkatsiya nuqtasi insonga nisbatan uning ruhiy tanlovi sodir bo'ladigan asosiy bo'g'indir.

Postmodern yondashuvqat'iy ma'naviy tanlovni rad etishni oqlaydi, markazsizlashtirish, dekonstruksiya va bir nechta shaxsiy tanlovlar imkoniyatini postulat qiladi. Postmodern falsafa ijodkorlaridan biri fikricha, Zamonaviy jamiyatda J. Delyoz haqiqati shubhasiz bo'lib qoldi. Shunday qilib, postmodernlikning belgilovchi xususiyati paydo bo'ladi:

haqiqat o'rnini "haqiqatlarning ko'pligi" egallaydi. J.-F.Liotar ta'kidlaganidek, haqiqat endi tanlov masalasidir; qolgan narsa ma'lum bir kontekstda haqiqat sifatida qabul qilingan narsadir[25; 15-27-b.].

Postmodernist faylasuflar J. Delyoz va F. Gvattari zamonaviy jamiyat, undagi "Internet" global global tarmog'ining hukmronligi – markazlashmagan, deterritorizatsiyalashgan, barcha qadriyatlar tengligini tan olgan holda tobora o'ziga xos bo'lgan ildizpoyaning obrazini yaratdilar[26; 35-36-b.].

Zamonaviy madaniyat - bu juda chalkash ildizpoyalarning madaniyati bo'lib, unda ma'no markazi yo'qoladi. Jamiyatda o'rnatilgan, tuzilmaning yo'qligi, ko'plik, chalkashlik va uzilishlar bilan tavsiflangan chiziqli bo'lmagan aloqalarni aniq ko'rsatish uchun J. Delyoz va F. Gvattari "bufet" tushunchasini kiritdilar, jamiyatning har bir a'zosi o'zi uchun "qiymat" plitasidan nimani oladi. U nimani istasa, bu holda ma'naviy tanlov maydoni taqdim etilishi mumkin[27; 35-36-b.].

Shunday qilib, ma'naviy tanlovga uslubiy yondashuvlarning butun palitrasini o'rganib chiqib, keling, ushbu ijtimoiy hodisaning mohiyatini aniqlash muammosiga murojaat qilaylik. Inson uchun ma'naviy tanlov muammosi juda muhim, chunki u o'zining mashhur she'rida yozganidek, insonning hayot yo'lini, haqiqiy va haqiqiy emasligini aniqlashdir.

Ma'naviy tanlovning mohiyatini o'rganishning keyingi mantig'i umumiy va maxsusni aniqlash, ularning o'xshashliklari va farqlarini ko'rsatish uchun o'z taqdirini o'zi belgilash, o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini anglash, ijtimoiylashuv va identifikatsiyani o'z ichiga olgan ma'naviy tanlovga o'xshash tushunchalarga ehtiyoj tug'diradi. Ushbu tushunchalardan biri "o'z taqdirini o'zi belgilash" dir. O'z taqdirini o'zi belgilash insonning o'ziga xos holatini ifodalaydi, hatto ushbu vaziyat bilan bog'liq xavfni hisobga olgan holda uning qadriyatlarini himoya qilishga qaratilgan.

Tanlovning falsafiy ta'rifi inson faoliyatida yuzaga keladigan noaniqlik holatini mavjud imkoniyatlardan birini amalga oshirish uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish orqali mavjud alternativalar bilan hal qilish, birinchi marta "Gnoseologiya va fan falsafasi ensiklopediyasi" da berilgan. Shunday qilib, tanlov - bu irodani amalga oshirish uchun turli xil variantlarning mavjudligi. Shu bilan birga, tanlovning mavjudligi insonning iroda erkinligini oqlash bilan chambarchas bog'liq, chunki tanlov ko'plab alternativalar sharoitida inson faoliyatidagi noaniqlikni hal qilishni nazarda tutadi.

Ma'naviy tanlov ularga o'zlarining ruhiy energiyasini maqsadlariga erishish uchun qanday bog'lashni o'rgatadi. Bu mijozning ma'naviy yo'li va uning kundalik hayoti o'rtasida chuqur uyg'unlikni yaratadi. "Ko'rinib turibdiki, bunday "Ma'naviy tanlov" ma'naviyatga hech qanday aloqasi yo'q, lekin bu muloqot va axborotning odamlar ongiga ta'sir qilishning yana bir manipulyatsiya texnologiyasi bo'lib, uni amalga oshiruvchilarga katta daromad keltiradi.

Ma'lumotnoma va lug'at adabiyotlarida ma'naviy tanlov tushunchasi mavjud emas, faqat axloqiy tanlovning ta'rifini topish mumkin. Shunday qilib, "Axloq lug'ati" da shunday ta'rif mavjud: axloqiy tanlov - bu ma'lum bir xulq-atvor yo'nalishini yoki harakatning muayyan variantini ongli ravishda afzal ko'rishda ifodalangan axloqiy faoliyat harakati, bunda shaxs mustaqil ravishda amalga oshirishi kerak. Shuni tan olish kerakki, ma'naviy tanlov bunga nisbatan kengroq tushunchadir, aksincha, axloqiy tanlov ruhiy tanlovning umumiy tushunchasining bir turidir[28; 34-b.]. Ushbu lug'at ta'rifi ularga javob berishdan ko'ra ko'proq savollar tug'diradi: har bir holatda tanlov boshqalarga nisbatan bitta sababga bog'liqmi, hozirgi sharoitda ushbu aniq motiv mavzu uchun eng dolzarbmi yoki tanlov butunlay tasodifga

bog'liqmi? subyektning so'zsiz qarori zarurati bilan hech narsa emasmi? Boshqacha qilib aytganda, subyektning tanlovi uning ichki istaklari yoki motivatsiyasining ustuvorligi bilan belgilanadimi yoki bu sof shaxssiz tasodifning hosilasimi yoki yo'qmi, noma'lummi? Bu savollarga ma'naviy tanlov mohiyatining asosiy xususiyatlarini aniqlash orqali javob berish mumkin.

Ma'naviy tanlovning bunday belgilarini o'rganish metodologiyasi sifatida ikkilik qarama-qarshiliklar tushunchasini taklif qilish kerak, uning mohiyati qarama-qarshi bo'lgan ikkita tushunchani taqdim etishdan iborat bo'lib, ulardan biri ma'lum bir sifat mavjudligini ko'rsatadi. boshqalar buni rad etadilar. Zamonaviy O'zbekiston armiyasining harbiy xizmatchilari orasida harbiy sharaf an'alariga rioya qilish istagi shubhasizdir, ularning aksariyati Vatanga sadoqat bilan xizmat qiladi. Biroq, armiyada o'z burchlariga insofsiz munosabatda bo'lish namunasi bo'lgan og'ir jinoyatlar ham mavjud.

Shunday qilib, o'rganilayotgan hodisaning eng muhim belgilarini ko'rib chiqib, unga quyidagi ta'rifni beramiz.

Ruhiy tanlovshaxsning axloqiy fazilatlari va ma'naviy qadriyatlari va e'tiqodlarining (halollik, sadoqat, burch, jasorat) namoyon bo'lgan ma'naviy asoslangan harakat yo'nalishining bir nechta alternativlaridan erkin, mas'uliyatli va hal qiluvchi tanlovni ifodalaydi. Shu bilan birga, harbiy xizmatchining ma'naviy-axloqiy tanlovining o'ziga xosligi boshqa odamlar taqdirining unga bog'liqligi, uning oqibatlari uchun butun jamiyat va davlat uchun javobgarligi, shuningdek, o'z Vatanining himoyachisi bo'lib, ongli ravishda o'z zimmasiga oladigan ma'naviy majburiyatlari o'ziga xosligi bilan belgilanadi.

Ma'naviy tanlovning mohiyatini aniqlashdan boshlab, keling, uning elementlarini aniqlash mumkin bo'lgan tuzilishini aniqlashga o'taylik: tanlash erkinligi, qarorning to'g'riligiga ishonch, javobgarlikka tayyorlik, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan oqibatlarni baholash. mantiqiy natijaga erishish istagi. Keling, ushbu o'zaro bog'liq elementlarni batafsil ko'rib chiqaylik. Tanlash erkinligi-bu insonning istaklarini amalga oshirish uchun javobgarligi, ularning harakatlarning tabiiy va ijtimoiy determinizmi bilan bog'liqligi; uning ratsional (ijtimoiy) mavjudot sifatida o'zini-o'zi tasdiqlash usuli.

A.Bergsonning ta'kidlashicha, aslida bizning erkinligimiz tanlashga majbur bo'ladigan tayyor yo'llar va variantlar mavjud emas, aksincha: erkinlikning o'zi yangi yo'llar va yangi imkoniyatlar yaratadi. Uning o'zi yangi imkoniyatlarni yashiradi va ularni amalga oshiradi[29; 140-146-b.].

Erkinlik haqidagi bu tushunchani S.L. Frank, u "iroda erkinligi butunlay boshqacha narsa va uni ikkinchisiga qisqartirib bo'lmaydi... Erkinlik bu... insonning o'zini o'zi anglashi"[30; 372-373-b.], deb qat'iy ta'kidlagan. Fransuz faylasufi L.Lavel o'zining "Abadiy hozirgi zamon dialektikasi. Borliq haqida" asarida shunday deyilgan: "Eng erkin, bir vaqtning o'zida eng mukammal bo'lgan harakatlar endi tanlov natijasi bo'lmagan harakatlardir"[31; 39-b.]. H.A. Livragining so'zlariga ko'ra: ... evolyusiya yo'lidagi buyuk metatarixiy taraqqiyot doirasida biz o'z tariximizni yaratishimiz mumkin va biz yaratgan va qiladigan hamma narsa uchun javobgarmiz. Hozir, hozirgi paytda sodir bo'layotgan narsa noyob va takrorlanmasdir. Bu shaklda va bu shaklda u hech qachon qaytib kelmaydi, shuning uchun har bir lahza biz uni bu erda va hozir nima qilishimiz bilan qimmatli va muqaddasdir, chunki u hech qachon hozirgidek takrorlanmaydi. Va shuning uchun biz hozir sodir bo'layotgan narsalar uchun, taslim bo'lmaslik va o'zimizdan voz kechmaslik uchun javobgarmiz. Muqarrar taqdirga to'liq ishonib, hayot

oqimiga berilib ketishga yo'l qo'ygan kishi uchun chiplarga bo'linib ketadigan logga aylanish xavfi bor. Har bir insonning o'z ritmi va qobiliyatiga ko'ra yo'ldan borish imkoniyati, imkoniyati bor; lekin, uning ritmi va qobiliyati qanday bo'lishidan qat'i nazar, u doimo o'zini takomillashtirib, poklanib, oldinga intilishi kerak[32; 7-8-b.].

Ma'naviy tanlovning muammoli tabiatining yana bir sababi - bu zamonaviy jamiyat tomonidan shaxs uchun taqdim etilgan alternatalarning haddan tashqari ko'pligi, bu jamiyatda ma'lum bir mashhurlikka ega bo'lgan zamonaviy shior bilan ko'rsatilishi mumkin: "Hayotda hamma narsani sinab ko'rish kerak!" Z. Baumanning fikricha, globallashuv ijtimoiy taraqqiyotning o'z-o'zidan va oldindan aytib bo'lmaydiganligini ochib berdi, buning oqibati eng muhim ijtimoiy jarayonlar ustidan inson nazoratining pasayishi, bunday individuallashtirilgan jamiyatda inson bu jarayonlarning kuchiga qarshi himoyasiz bo'lib qoladi. Bularning barchasi parchalanishga, qisqa muddatli maqsadlarni belgilashga, an'anaviy Sevgi, Haqiqat, Adolat qadriyatlarini keng miqyosda qayta ko'rib chiqishga, avlodlararo va oilaviy aloqalarni yo'q qilishga olib keladi.

Xulosa. Postmodern dunyoda inson pulni hamma narsadan ustun qo'ya boshlaydi, uning yordamida u o'zining barcha ehtiyojlarini qondira oladi, deb ishonadi, bu holda boshqa odamlarning o'zlari iste'mol maqsadlariga erishish vositalariga aylanadi. "Odamlarning bir-biriga egotsentrizm pozitsiyasidan munosabati o'zaro begonalashish, dushmanlik, dushmanlikni keltirib chiqaradi, bu mohiyatan boshqa shaxsni inkor etishdir" [33; 390-b.]. Bunday holda, odam o'zini imkon qadar foydali "sotish" ga intiladigan tovarga aylanadi.

Shunday qilib, ushbu bo'lim uchun xulosa sifatida quyidagilar ko'rsatilishi kerak. Ma'naviy tanlovning belgilarini ko'rib chiqish uchun eng katta evristik potensial ikki qarama-qarshi tushunchalarni bir vaqtning o'zida ko'rib chiqadigan ikkilik qarama-qarshiliklarni aniqlash metodologiyasi bo'lib, ulardan biri ma'lum bir sifatni tasdiqlaydi, ikkinchisi esa uni inkor etadi.

Ma'naviy tanlov shaxsning axloqiy fazilatlari, qadriyatlari va e'tiqodlarining (halollik, sadoqat, burch, jasorat) namoyon bo'lishi bo'lgan ideal asosli harakat yo'nalishining bir nechta alternatalaridan erkin, mas'uliyatli va hal qiluvchi tanlovni ifodalaydi. Shu bilan birga, harbiy xizmatchining ma'naviy-axloqiy tanlovining o'ziga xosligi unga boshqa odamlarning taqdiriga bog'liqligi, uning oqibatlari uchun butun jamiyat va davlat uchun javobgarlik, shuningdek, maxsus ma'naviy majburiyatlar bilan bog'liq.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Образование 2030: Инчхонская декларация и рамочная программа действий. 19-25 мая 2015 года. –Республики Корея, 2015.
2. <http://www.globalfirepower.com>
3. Человек убежденный: Личность, власть и массовые движения. The True Believer: Thoughts on the Nature of Mass Movements. — М.: Альпина Нон-фикшн, 2017. — 200 с.
4. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Куролли Кучлари ташкил этилганининг 25 йиллиги муносабати билан Ватан ҳимоячиларига байрам табриги. // "Постда" газетаси, 2017 йил 3-сон.
5. Ницше Ф. Так говорил Заратустра : [перевод с немецкого : 16+] / Фридрих Ницше. - Москва : Эксмо, 2022. - 347 с.

6. Аристотель. Малое собрание сочинений. СПб. Азбука 2023. - 640с.
7. Benoît Patar, Dictionnaire des philosophes médiévaux, Fides, 2007, page 219.
8. Платоновские исследования. Вып. VIII (2018/1) СПб. Издательство РХГА 2020. - 225 с.
9. Платон. Диалоги “Лисид” и “Лахет”. Исследование, перевод и коммент.: Р.Б.Галанин и Р.В.Светлов [с приложением текстов диалогов на древнегреч. языке] 2-е изд. испр. Санкт-Петербург РГПУ им. А.И.Герцена 2023. - 272с.
10. Кереньи К. Прометей: архетипический образ человеческого существования. М. Касталия 2021. - 216 с.
11. Кьеркегор С. Наслаждение и долг. СПб., 1894. С. 246.
12. Кьеркегор С. Наслаждение и долг. СПб., 1894. С. 248.
13. Кьеркегор С. Наслаждение и долг. СПб., 1894. С. 282.
14. Кьеркегор С. Наслаждение и долг. СПб., 1894. С. 283.
15. Ясперс К. Духовная ситуация времени // Ясперс К. Смысл и назначение истории. М., 1991. С. 338.
16. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм// Ф. Ницше, З. Фрейд, Э. Фромм, А. Камю, Ж.-П. Сартр. Сумерки богов. М., 1989. С. 344.
17. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм// Ф. Ницше, З. Фрейд, Э. Фромм, А. Камю, Ж.-П. Сартр. Сумерки богов. М., 1989. С. 344.
18. Сартр Ж.-П. Стена. Новеллы. М., 2006. С. 7-18.
19. Dasein (nemis tilidan Da-sein - bu yerda-borlik, mavjudlik, mavjudlik) Xaydeggerning markaziy kategoriyasi bo'lib, borliq haqida so'raydigan borliqni anglatadi; inson mavjudligida belgilanishi kerak bo'lgan narsa.
20. Хайдеггер М. Бытие и время. М., 1997. С. 176-193.
21. Attraktorlar (inglizchada jalb qilish - jalb qilish, jalb qilish) makon va vaqtdagi haqiqiy tuzilmalar bo'lib, ular ochiq chiziqli bo'lmagan muhitda o'z-o'zini tashkil etish jarayonlariga ta'sir qiladi. Bunday holda, attraksion tuzilmalar evolyutsiyaning maqsadi sifatida ishlaydi.
22. Бауман З. Текущая современность / Зигмунт Бауман ; [пер. с англ. С. А. Комаров]. - Москва [и др.] : Питер, 2008. - 238 с.
23. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. М., 1986. С. 194-195.
24. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем. М., 1994. С. 143.
25. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. М.; СПб., 1998. С. 15-27.
26. Делез Ж., Гваттари Ф. Ризома (Тысяча плато) // Альманах Восток. 2005. Вып. № 11-12 (35-36).
27. Делез Ж., Гваттари Ф. Ризома (Тысяча плато) // Альманах Восток. 2005. Вып. № 11-12 (35-36).
28. Словарь по этике / под редакцией И.С. Кона. М., 1981. С. 34
29. Бергсон А. Опыт о непосредственных данных сознания // Собр. соч.: В 4 т. М., 1992. Т. 1. С. 140-146.
30. Франк С. Реальность и человек. М., 1997. С. 372–373.
31. Lavelle L. La dialectique de l'éternel present. Paris. De l'Être, 1952.
32. Ливрага Х.А. Предопределенность или свобода выбора? М., 2007. С. 7-8.
33. Бауман З. Индивидуализированное общество / Зигмунт Бауман ; перевод с английского под редакцией В.Л. Иноземцева. - Логос, 2002. - 390 с.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).